

Rapport 2013:2

Arkeologi

Gamla Bodenvägen 5

Arkeologisk förundersökning i form av schaktövervakning av fornlämning Nederluleå 330:1 kyrkstad, fastigheten Gammelstaden 8:1, Nederluleå socken, Luleå kommun, Västerbottens län. Norrbottens län

Norrbottens museum
Olof Östlund

Dnr 136-2012
Lst dnr 431-4960-2012

Tekniska uppgifter

Länsstyrelsens (beslut) dnr:	431-4960-2012
Norrbottnens museum dnr:	136-2012
Uppdragsgivare/finansier:	Jan Aspvik och Agneta Andersson
Fornlämning nr:	Raä 330:1
Kommun:	Luleå
Socken:	Nederluleå
Landskap:	Västerbotten
Län:	Norrbottnen
Fastigheter:	Gammelstaden 8:1
Typ av uppdrag:	Arkeologisk förundersökning
Datering:	Recenta (nutida), omrörda jordmassor med inslag av 1700-, 1800, 1900-tal. Rest av källargrop 1700-1800-tal. Bedömning utifrån fynd och historiska källor.
Typ av fornlämningsobjekt:	Kyrkstad
Antal fältdagar och varaktighet	1 fältarbetsdag (19 juni 2012), (8 arbetstimmar x 2 personer)
Rapporttid:	3 arbetsdagar, (24 arbetstimmar 1 person)
Fyndhantering:	0,5 timme
Fältarbetsledare:	Olof Östlund
Rapportansvarig:	Olof Östlund
Fältpersonal:	Olof Östlund, Åsa Lindgren
Underkonsulter:	-
Undersökt yta	Förundersökningsschakten motsvarar ungefär 68 m ² .
Höjd över havet:	10,0 – 12,5 m ö h
Koordinater:	De sex schakten i undersökningsområdet ligger inom koordinaterna: N 7298605 – 7298638 E 822627 – 822767 <i>Inmätt med Luleå kommuns plankarta som grund i SWEREF 99 TM (Se även bilaga 3)</i>
Kartblad, 5 km, (Sweref 99 TM)	72 I 9c NV
Dokumentationsmaterial:	Samtliga originalhandlingar, i det här fallet anteckningar på sex st A5-blad i anteckningsbok och tre st A6-blad i anteckningsbok, samt ritningar på två A4 och två A3 ritfilmsblad (bilaga 4) och digitala fotografier, förvaras i Norrbottens museums respektive (akt-, bild-) arkiv. Foto Acc nr 2012:86:01-28, (28 bilder) bilaga 6
Digitalt dokumentationsmaterial:	Det digitala underlagsmaterialet finns i shapeformat i Sweref 99 TM. Det förvaras på Norrbottens museums servrar. Back-uper tas dagligen av landstingets IT-personal på allt material som förvaras på server. Rekommendationer inväntas för långtidsförvaring av digitalt arkeologiskt material från Riksantikvarieämbetet (under utformning).
Digital programvara:	Microsoft Office (XP), ArcGIS 9.3, Adobe PhotoShop Elements 4.0.
Fynd:	F nr 1- 2 bilaga 8
Foto:	Digitala, Acc nr 2012:86:01-28, bilaga 6
Ritningar:	4 (Bilaga 4)
	Foto på framsida: acc nr 2012:86:16, © Norrbottens museum, fotograf Olof Östlund

RAPPORT

Innehållsförteckning

Tekniska uppgifter	1
RAPPORT	2
Inledning	3
Sammanfattning	3
Syfte	3
Områdets förutsättningar	4
Topografi och naturlandskap	4
Historik och fornlämningsmiljö	4
Forskningshistorik	4
Undersökningens utgångspunkter	6
Undersökningsplan	6
Metod och utförande	6
Avvikelser från arbetsplanen	6
Resultat	7
Kulturhistorisk tolkning	9
Vidare undersökningar	9
Referenser	10
Publicerade källor	10
Bilagor	10

Inledning

Norrbottens museum utförde 2012-06-19, en arkeologisk förundersökning inom Raä 330:1, Nederluleå socken. Arbetet utfördes efter beslut av Länsstyrelsen i Norrbottens län (Lst dnr 431-4960-2012), på begäran av Jan Asplund och Agneta Andersson.

Undersökningen föranleddes av att Asplund och Andersson planerade att lägga plattor på delar av tomtmarken,

Eftersom markarbetena skulle ske inom gränserna för fornlämningen Raä 330 krävde länsstyrelsen att en arkeologisk förundersökning skulle utföras innan markarbetena inför plattläggningen påbörjades.

Förundersökningen utfördes av arkeologerna Olof Östlund och Åsa Lindgren från Norrbottens museum.

Sammanfattning

Resterna av en stenfordrad källargrop, uppskattningsvis från slutet av 1700-talet eller början av 1800-talet påträffades. I den fanns flera lager med fyllnadsmassor och längst ned trärester. Endast stenfordringen i gropens kant och träresterna längst ned, kan med säkerhet kopplas till källargropens användning. Det som låg ovanför i fyllningen, har kommit dit i samband med att gropen fylldes igen. Detta fyllnads-material är omrörda kulturlager där 1900-, 1800-tal och troligtvis också sent 1700-tal har blandats ihop. De omrörda kulturlagren fanns spridda över hela tomten i alla de schakt som grävdes vid undersökningen.

Två stenar påträffades vid den ena infarten från Gamla Bodenvägen. Dessa är förmodligen syllstenar (grundstenar) som hör till de kyrkstugor som en gång legat intill Gamla Bodenvägen. Syllstenarna låg dock ensamma utan intilliggande syllstenar och utan bevarade kulturlager. Endast påförda omrörda kulturlager låg ovanpå stenarna, som i sin tur mest troligt knuffats åt sidan och begravts när kyrkstugorna flyttats för att göra plats för nuvarande bostadshus.

Inget av det som påträffats i schakten gav anledning att rekommendera ytterligare arkeologiska åtgärder inför den planerade plattläggningen, vilket meddelades till länsstyrelsen efter avslutat fältarbete.

Om ytterligare markarbeten planeras av markägaren måste markägaren ta kontakt med länsstyrelsen. Markarbeten inom gränsen för fornlämningar (i det här fallet Raä Nederluleå 330:1) kräver alltid tillstånd av länsstyrelsen.

Syfte

Syftet med förundersökningen är att kontrollera om det finns intakta kulturlager eller anläggningar inom det område som sökanden avser att gräva. Undersökningen ska visa om sökanden kan utföra markarbetena inför plattläggningen utan att det krävs vidare undersökningar. Den arkeologiska ambitionsnivån är anpassad efter undersökningens syfte och omfattning. Resultatet ska fungera som ett underlag för att avgöra om tillstånd till ingrepp kan ges i fornlämningen, d v s de kulturlager som hör till Raä Nederluleå 330:1.

Områdets förutsättningar

Topografi och naturlandskap

Bodenvägen 5 och undersökningsområdet på fastigheten Gammelstaden 8:1 är beläget ca 210 m VNV om kyrkan i Gammelstads kyrkby. Undersökningsområdet ligger inom Raä 330:1 (se bilaga 1 och 2).

Fornlämningsområdet Raä 330:1 är beläget på en mindre moränrygg mellan Luleälven, som flyter söder om kyrkbyn, och en äldre uppgrundad vik i nordost. Området är omgivet av flacka åkermarker, allmänningar och nyare bebyggelse. Nivån över havet för Raä 330:1 uppgår idag till mellan 5 och 20 meter.

Aktuellt undersökningsområde ligger på sydligt sluttande mark i Kyrkbyn på en höjd av ungefär 10- 12 m ö h. I förundersökningsschaktens närområde finns nyare bebyggelse och kyrkstugor vilka kan ha sitt ursprung i 1800-talet.

Historik och fornlämningsmiljö

Raä 330:1 har beteckningen ”Kyrkstad” och består av kulturlager under befintlig bebyggelse. Sannolikt har bebyggelsen i Gammelstads kyrkby sina rötter i medeltid. År 1339 omtalas att ett kapell finns i Luleå och 1374 har detta kapell blivit sockenkyrka med egen församling (Nordberg 1965:50ff). Platsen för kapellet är okänd, men att det låg i Gammelstad är rimligt att anta, vilket innebär att vi kan räkna med bebyggelse här vid den tiden.

Stenkyrkan som ersatte det tidigare kapellet började byggas under slutet av 1400-talet. Vid den tiden var detta den största kyrkan och tillika största stenbyggnaden norr om Uppsala, vilket vittnar om platsens betydelse.

Gammelstad har haft sin främsta betydelse som mötesplats. Som en in- och utförselport för människor och varor. Under den intensiva delen av inlemmandet av Norrbotten i riket låg Gammelstad strategiskt placerat. Tillsammans med bl.a. G:a kyrkbyn i Piteå och Torneå utgjorde Gammelstad en språngbräda för mission och handel inåt landet. De fiskala funktionerna som centralmakten började utöva under medeltid behövde också en plats att utgå ifrån. Även de territoriella anspråken som kungariket Sverige börjar hävda i norr krävde en fast bebyggelse. Detta, kyrkplikten och de långa avstånden är de faktorer som bidragit till bebyggelsens expansion. Vid tiden för stenkyrkans anläggande var området en del av en ö och Gammelstadsviken en havsvik, som nådde fram till utkanten av dagens kyrkby. När Gammelstad fick stadsrättigheter lagfästa år 1621 var viken fortfarande segelbar. Redan 1649 hade dock landhöjningen gjort att hamnen inte gick att använda. Detta medförde att staden Luleå flyttades till sitt nuvarande läge vid kusten.

Forskningshistorik

Gammelstads kyrkby räknas som fast fornlämning och inom området har ett flertal arkeologiska undersökningar företagits under årens lopp. Det aktuella undersökningsområdet ligger utanför gränsen för det som av Ragnar Bergling tolkas som köpstadens bebyggda område omkring 1649 (Bergling, 1964:102, fig 7). Förundersökningsområdet ligger inom gränserna för Gammelstads utbredning år 1817. På den senare kartan står en rad med kyrkstugor längs med det som nu är Gamla Bodenvägen (Bergner 1817), (se även bilaga 5).

Bland de undersökningar/schaktkontroller som utförts före 2012 har följande utförts i det nu aktuella undersökningsområdets närhet (Platserna för tidigare undersökningar har markerats i bilaga 2 med bokstäver **A-J**):

År 1998 utfördes en förundersökning/schaktkontroll runt ett bostadshus ungefär 35 m NÖ om aktuellt undersökningsområde (A, bilaga 2). Där påträffades 0,3-0,4 m tjocka omrörda kulturlager härrörande från 1800-talet (Lindgren 2000a).

År 1998 utfördes också en förundersökning/schaktkontroll i ett dräneringsschakt kring bostadshuset på Gamla Bodenvägen 1. Området ligger ca 35 m SÖ om det aktuella undersökningsområdet (B, bilaga 2). Undersökningen gav inga arkeologiska fynd (Lindgren 2000b).

År 2002 utfördes en förundersökning/schaktkontroll inom fastigheten Gammelstaden 8:1 (d v s inom det aktuella undersökningsområdet på Gamla Bodenvägen 5), i samband med grävning för fjärrvärme. (C, bilaga 2) På ett djup av 0,1–0,3 m påträffades ett sotigt, svartbrunt och humöst sandlager med enstaka brända ben och bitar av tegel. I underkant på detta lager återfanns även 0,15–0,6 x 0,15–0,55 m stora stenar i schaktet, tolkade som rester av en syllstensrad. Utbredningen av stenar i schaktet sträckte sig 2 m långt. En nedgrävning och ytterligare stenar påträffades SÖ om de nämnda stenarna. I fjärrvärmeschaktet på denna tomt finns ingen bebyggelse på 1817-års karta. Om det är en syllstensrad, kan det inte uteslutas att det var rester av en byggnad äldre än 1817 som man såg vid grävningen (Lindgren 2005)

Vid fjärrvärmeundersökningarna 2002 påträffades också ca 15 m NNÖ om aktuellt undersökningsområde (D, bilaga 2), en anläggning som tolkades som en smedja, troligen från 1700-talet.

År 2002 pågick även fjärrvärmeundersökningar söder om det nu aktuella undersökningsområdet vid Lustigbacken, ca 30 m söder om nu aktuellt undersökningsområde (E, bilaga 2). Där påträffades en sot- och kollins som kan vara resterna av en tidig svedjebränning på platsen. Spår efter den branden finns på flera platser i Gammelstad. Dateringen av denna sot- och kollins vid Lustigbacken visar att branden skett 1220 – 1390 e.Kr.

År 2008 gjordes ytterligare schaktkontroller i samband med fjärrvärmedragning. På Kantorsvägen, 10 och 15 m V om det nu aktuella undersökningsområdet grävdes två schakt. Vid den ena schaktet fanns under påförda fyllnadsmassor av sand en tunn lins av omrört kulturlager som bedömdes vara de understa resterna av ett ploglager från åkermark. Enstaka bitar av tegel fanns i denna kulturlagerlins (F, bilaga 2). I det andra schaktet fanns ett 0,2 m mäktigt, men också här omrört kulturlager innehållande bitar av tegel och tråddragen spik. Fynden bedömdes höra till 1800-1900-tal (G, bilaga 2), (Östlund 2008).

År 2008 gjordes vid fjärrvärmedragningen även en schaktkontroll på Bodenvägen 1 ca 30 m SÖ om nu aktuellt undersökningsområde (H, bilaga 2), till det hus där schaktning för dränering gjordes 10 år tidigare. I schaktet påträffades endast omrörda kulturlager under matjorden, med spridda inslag av tegelbitar och fajans (Östlund 2008)

År 2008 gjordes också en schaktkontroll på Gamla Bodenvägen 6 i samband med fjärrvärmedragningen (I, bilaga 2) och dessutom en schaktkontroll med anledning av att bostadshuset skulle byggas ut (J, bilaga 2). Den del av fjärrvärmeschaktet som drogs på tomten till Gamla Bodenväge 6 innehöll enbart recenta fyllnadsmassor (Östlund 2008). Schaktkontrollen för bostadshusets utbyggnad visade inte heller några kulturlager eller andra arkeologiskt intressanta fynd under matjordslagret (Jonsson 2008).

Undersökningens utgångspunkter

Arbetet utfördes enligt Norrbottens museums arbetsplan (Nbm dnr 136-2012, daterad 2012-06-07) vilken länsstyrelsen baserat sitt beslut på.

Undersökningsplan

Förundersökningen skulle enligt undersökningsplanen utföras som en schaktkontroll av två arkeologer.

1 m breda schakt skulle grävas med grävmaskin ned till marknivåer som är orörda av mänsklig aktivitet. Schakten skulle ha en spridning som syftade till att få en god överblick över hela exploateringsområdet. Schaktens placering skulle också gå genom några av de husgrunder som finns markerade på 1817 års karta, samt genom det område där indikationer på en eventuell husgrund sågs vid fjärrvärmegrävningarna år 2002. Den totala schaktlängden beräknades bli 68 m.

Schakten skulle grävas inom det område som angivits i länsstyrelsens förfrågningsunderlag som i sin tur bygger på de uppgifter som markägaren lämnat om var markarbetena för plattsättningen skulle ske.

När det gäller dokumentation skrevs i arbetsplanen att om det under undersökningen skulle påträffas intakta kulturlager, skulle höjdnivån för dessa anges från nuvarande markyta, och det skulle också anges var i schaktet de påträffades. Om intakta anläggningar påträffas skulle de genomgå samma dokumentationsmetodik. Om intakta anläggningar påträffades skulle länsstyrelsen kontaktas och samråd ske.

Schakten skulle enligt arbetsplanen ritas in på plankarta som sedan skulle digitaliseras och koordinatsättas med hjälp av en digital underlagskarta i projektionen Sweref 99TM.

Provtagning skulle ske att där oskadade lämningar påträffades, eller i ytterkanten på oskadade kulturlager. Syftet med provtagning kan bland annat vara att fastställa ålder på lämningen (14C-prov).

Fynd som bedömdes värdefulla för tolkningen av kulturlager skulle tas tillvara.

Metod och utförande

Förundersökningen utfördes enligt Länsstyrelsens beslut som en schaktkontroll vid grävning av schakt. (För utbredning av schakten, se bilaga 3) Schakten och det som påträffades i schakten dokumenterades genom fotografering med digitalkamera, ritning av schakten på ritfilm och schaktbeskrivningar.

Schakten A – E grävdes enligt arbetsplan en meter breda, mellan 3,3 och 26,5 m långa och ned till orörd mark på mellan 0,25 och 0,60 m djup. Schakt F grävdes 2,2 x 2,0 m stort och ned till 0,25 m djup.

Avvikelser från arbetsplanen

En planerad uteplats inne på gården, framför husets ingångar hade ritats in på fel ställe i det underlag som fastighetsägaren lämnat till länsstyrelsen. Efter telefonkontakt och samråd med länsstyrelsen flyttades därför schakt D till den plats som markerats på gräsmattan (bilaga 3).

I schakt F påträffades två stenar som antogs vara syllstenar. För att avgöra om dessa fortfarande låg kvar i en oskadad syllstensrad breddades schaktet från att vara 1 m brett till att bli 2 m brett. Detta gjordes också efter telefonkontakt och samråd med länsstyrelsen.

Resultat

I det följande redovisas de saker som särskilt uppmärksammades vid schaktkontrollen (schaktbeskrivningarna finns i bilaga 7).

I schakt C (bilaga 3) påträffades en brun mörkfärgning i den underliggande orörda orangegula rostjorden. Mörkfärgningen var en nedgrävning kantad med stenar 0,1-0,4 m stora. Vid ytan mätte mörkfärgningen inkl. stenar ca 2 m i schaktets längd och hela schaktets bredd (bilaga 4:1). Nedgrävningen blev smalare längre ned och var igenfylld med jordmassor uppifrån (bilaga 4:2). Dessa jordmassor är omrörda kulturlager som skottats ned i gropen med mening att jämna till markytan när den inte längre skulle användas. Gropen har delvis rasat in innan den fylldes igen (bilaga 4:3). Orangegul sand från omkringliggande mark har rasat in över stenarna i botten i den ena sidan av gropen (bild nedan till höger). Längst ned i gropen fanns ett 2-3 cm tjockt lager med förmultnade trärester och kol/sot ovanpå ett sandlager som låg direkt på den naturligt avsatta grå leran. Gropen är troligen resterna av en källargrop avsedd för förvaring av mat. I de jordmassor som använts för att fylla igen gropen påträffades krossat tegel, kol, brända ben, obrända ben, bitar av keramik (rödgoods BII:4). I jordmassorna fanns också en del av ett huvud till en kritpipa, dock osäkert hur djupt ned i fyllningen eftersom kritpipehuvudet rasade ned från profilkanten under grävning.

Vid botten av källargropen tar orörd mark vid: Ljusgrå lera. Måttstocken ligger vid den NO profilkanten. Den nedersta stenfodringen ligger jäms med träresterna som förmodligen varit ett trögolv i källaren. (Nbm acc nr: 2012:86:26 Foto: Åsa Lindgren © Norrbottens museum)

Källargrop, profilsektion i nordost. (Nbm acc nr: 2012:86:27 En strimma av ruttnade trärester syns ca 5 cm ovanför den grå leran. Foto: Åsa Lindgren © Norrbottens museum)

I schakt F (bilaga 3) påträffades två stenar 0,4 – 0,5 m stora. De ligger ensamma inbäddade med omrörda kulturlager som använts för att planera gården. Inget orört kulturlager finns kvar på någon sida av stenarna. Det går därmed inte att se någon utsida eller insida på en eventuell byggnad. Stenarna alltså ligger inte i ursprungligt läge om de har varit en del av en syllstensrad. På platsen, ca 1 m närmare vägbanan, låg tidigare en kyrkstuga enligt 1817 års karta (bilaga 5). Fynd från 1900-talet påträffades i det omrörda kulturlagret (kläm-tub av metall).

Schakt F: Två stenar som förmodligen flyttats från en grund till en kyrkstuga som en gång låg närmare vägbanan i förgrunden.

(Nbm acc nr 2012:86:25 Foto: Olof Östlund © Norrbottens Museum)

Kulturhistorisk tolkning

Nedgrävningen i schakt C är en källargrop. På den karta från 1649 som Bergling återgivit finns ingen bebyggelse på platsen (Bergling, 1964:102, fig. 7).

Mest troligt hör källargropen samman med kyrkstugebebyggelsen som kan ses på kartan över Gammelstad från 1817 (Bergner 1817). Det är den första registrerade bebyggelse som finns på platsen. Det bostadshus som står på fastigheten idag syns på kartor från 1933 och 1951. På ingen av dessa omnämnda kartor syns någon byggnad som kan tänkas innehålla en källare, men det är inte säkert att en lantmätare skulle ha bemödat sig att rita in positionen av t.ex. en jordkällare på platsen.

Källargropen ligger dock mitt för den ena ingången på det nuvarande bostadshuset, vilket gör att den ligger tokigt till om den en gång hört till detta. Den skulle ligga i vägen även om byggnaden en gång bara haft en ingång, vilket den troligen haft. (På kartan från 1933 finns inte de två farstukvistarna). En jordkällare skulle nästan mera vara störande än till nytta för de som bodde i det nybyggda huset.

Källargropen ligger på mera rimligt avstånd från de kyrkstugor som låg vid Gamla Bodenvägen i slutet av 1700-talet och i början av 1800-talet, alltså de kyrkstugor som syns på kartan från 1817. När nuvarande bostadshus byggdes någon gång före 1933 revs den nu påträffade källaren och kyrkstugorna, och man använde jordmassorna kring dem för att planera marken för det nya huset. Jordmassorna innehöll kulturlager från 1700-tal och 1800-tal: Delar av kritpipor och mängder av krossade tegelbitar, brända ben och obrända ben.

Det är i det ljuset som vi också kan se stenarna i schakt F. De är troligen rester av en syllstensrad från en av kyrkstugorna som en gång låg vid Gamla Bodenvägen. De har flyttats vid planeringen av marken inför det nya huset och ligger inte kvar i det ursprungliga läget i syllstensraden i kyrkstugans grund. Allt som finns är det omrörda kulturlagret, och det ligger som utfyllnad i ett planeringslager över hela ytan. I det omrörda lagret kring stenarna i schakt F finns fynd även från 1900-talet.

Vidare undersökningar

Norrbottens museum anser att det inte finns lämningar i schakten som ger anledning till att genomföra ytterligare undersökningar inför markarbetena för plattläggningen och den uppfattningen har vidarebefordrats till länsstyrelsen. Det slutgiltiga beslutet om markarbetena kan genomföras, tas av länsstyrelsen i Norrbotten.

Inför kommande markarbeten i Gammelstad är det viktigt att komma ihåg att även där schaktningsarbeten har ägt rum tidigare kan intakta kulturlager och anläggningar påträffas alldeles intill. Därför måste samtliga planerade markingrepp inom fornlämningen meddelas till länsstyrelsen i god tid, för att länsstyrelsen ska kunna fatta beslut om dessa ingrepp måste övervakas av arkeolog.

Fornlämningar är skyddade av lag och tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen innan markingrepp kan göras i en sådan. (Lagen om kulturminnen m.m. 2 kap 13§).

Norrbottens museum, Luleå 2013-02-19

Olof Östlund, Arkeolog

Referenser

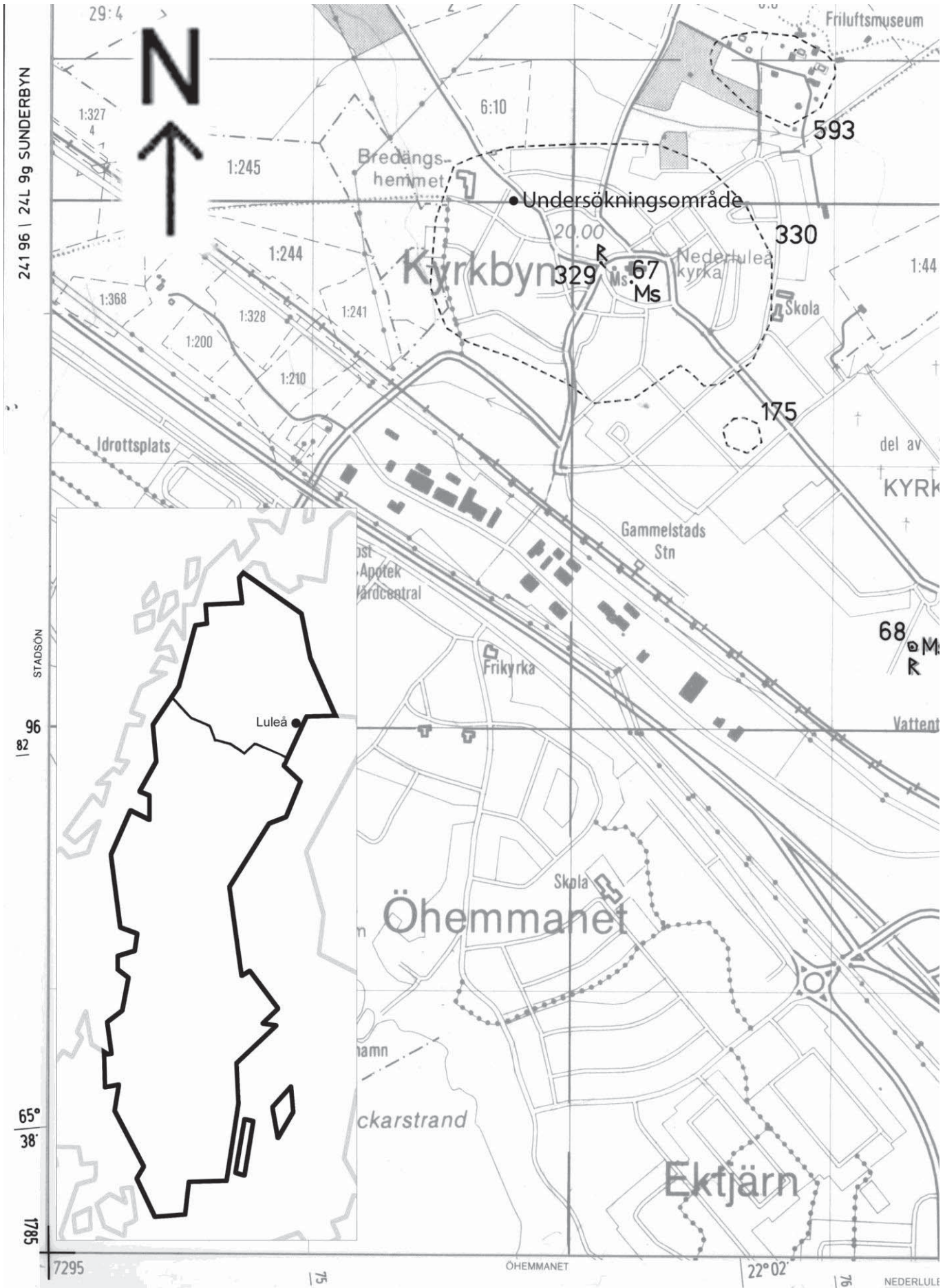
Publicerade källor

- Bergling, Ragnar 1964. *Kyrkstaden i övre Norrland. Kyrkliga, merkantila och judiciella funktioner under 1600- och 1700-talen*. Uppsala.
- Bergner, L P. 1817. *Charta Öfver Luleå Gammel Stad*. (Nytryck Lantmäteriet)
- Jonsson, Mirjam. 2008. *Rapport 2008:9. Arkeologisk förundersökning. Gammelstaden 1:58. Raä, 330, kulturlager från medeltid och nyare tid, fastighet Gammelstaden 1:58, Nederluleå sn, Luleå kn, Västerbottens landskap, Norrbottens län*. Norrbottens museum, Luleå (dnr 219-2008)
- Lindgren, Åsa 2000a. *Rapport. Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll. Västervägen 4. Gammelstads kyrkby, Gammelstaden 1:60, Raä 330, Nederluleå socken, Norrbottens län*. Norrbottens museum. Luleå 2000. (dnr 1998/0516)
- Lindgren, Åsa 2000b. *Rapport. Arkeologisk förundersökning. Raä 330, Gammelstaden 7:1, Ga. Bodenvägen, Nederluleå socken, Västerbotten, Norrbottens län*. Norrbottens museum. Luleå 2000. (dnr 1997/0693)
- Lindgren, Åsa 2005. *Rapport. Fjärran fjärrvärmen. Arkeologisk förundersökning. Gammelstad, Raä 330, medeltida kulturlager, Nederluleå socken, Norrbottens län, Västerbotten*. Norrbottens museum. Luleå 2000. (dnr 2002/0212)
- Nordberg, Albert 1965. *En gammal Norrbottensbygd. Anteckningar till Luleå sockens historia*. Luleå.
- Östlund, Olof. 2008. *Rapport 2009:2. Arkeologisk förundersökning. Fjärrvärme 2008. Raä, 330, kulturlager från medeltid och nyare tid, Gammelstads kyrkby, Nederluleå sn, Luleå kn, Västerbottens landskap, Norrbottens län*. Norrbottens museum, Luleå (dnr 179-2008)

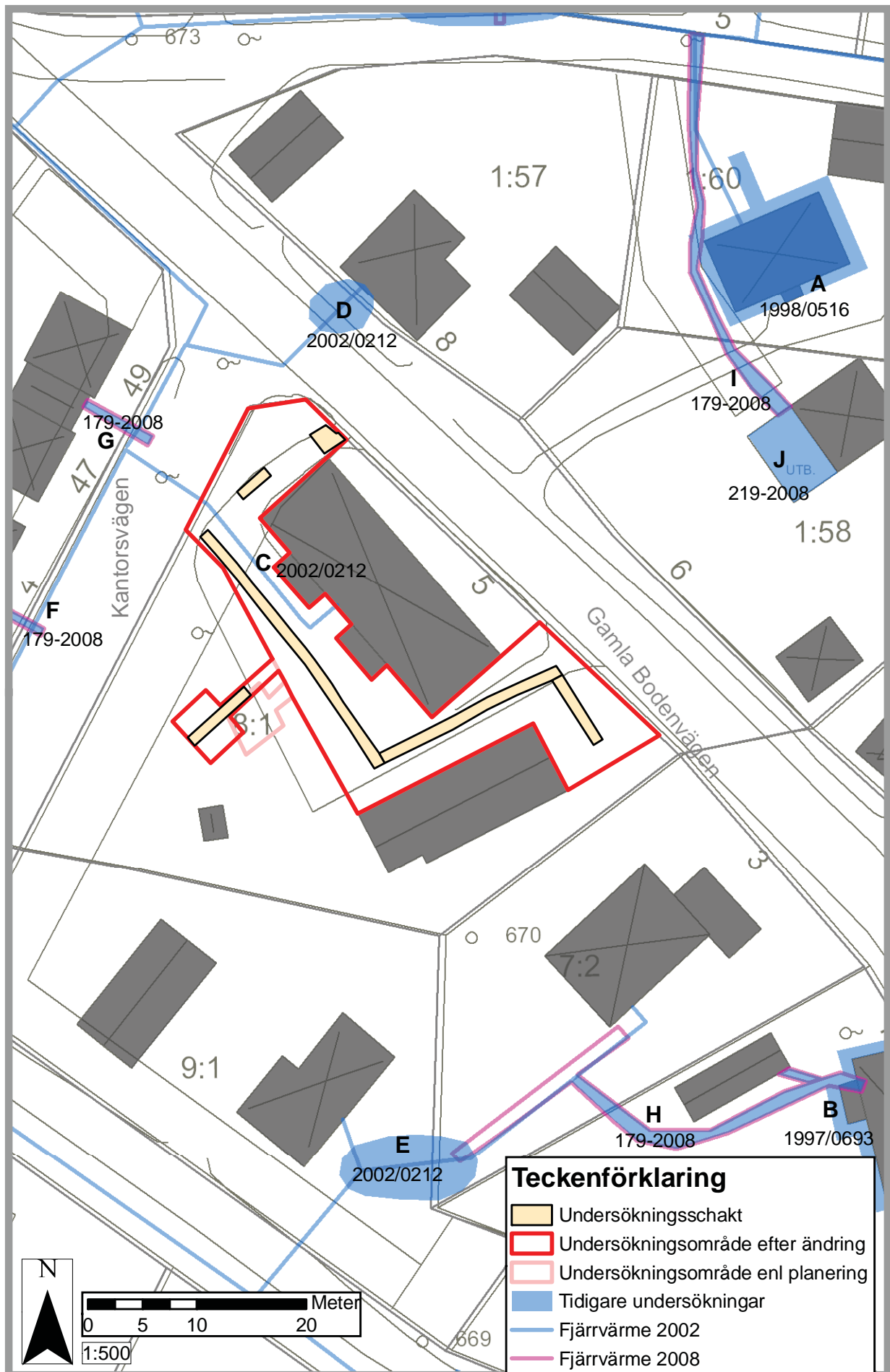
Bilagor

1. Utsnitt, Ekonomisk karta 24L 9h Gammelstaden, skala 1:10 000
2. Undersökningsområde och närmaste tidigare undersökningar. Översiktsplan, Luleå kommuns plankarta, skala 1:500
3. Förundersökningsschakt, Gamla Bodenvägen 5, skala 1:200 (Luleå kommuns plankarta)
4. Ritningsförteckning
4:1 Planritning källargrop på 0,2 m djup. Skala 1:20
4:2 Planritning källargrop på 1,0 m djup. Skala 1:20
4:3 Profilsektionsritning källargrop. Skala 1:20
5. 1817 års karta med byggnader (Bergner), med förundersökningsschakt inlagda. Skala 1:400
6. Fotolista
7. Schaktbeskrivningar
8. Fyndlista och provlista

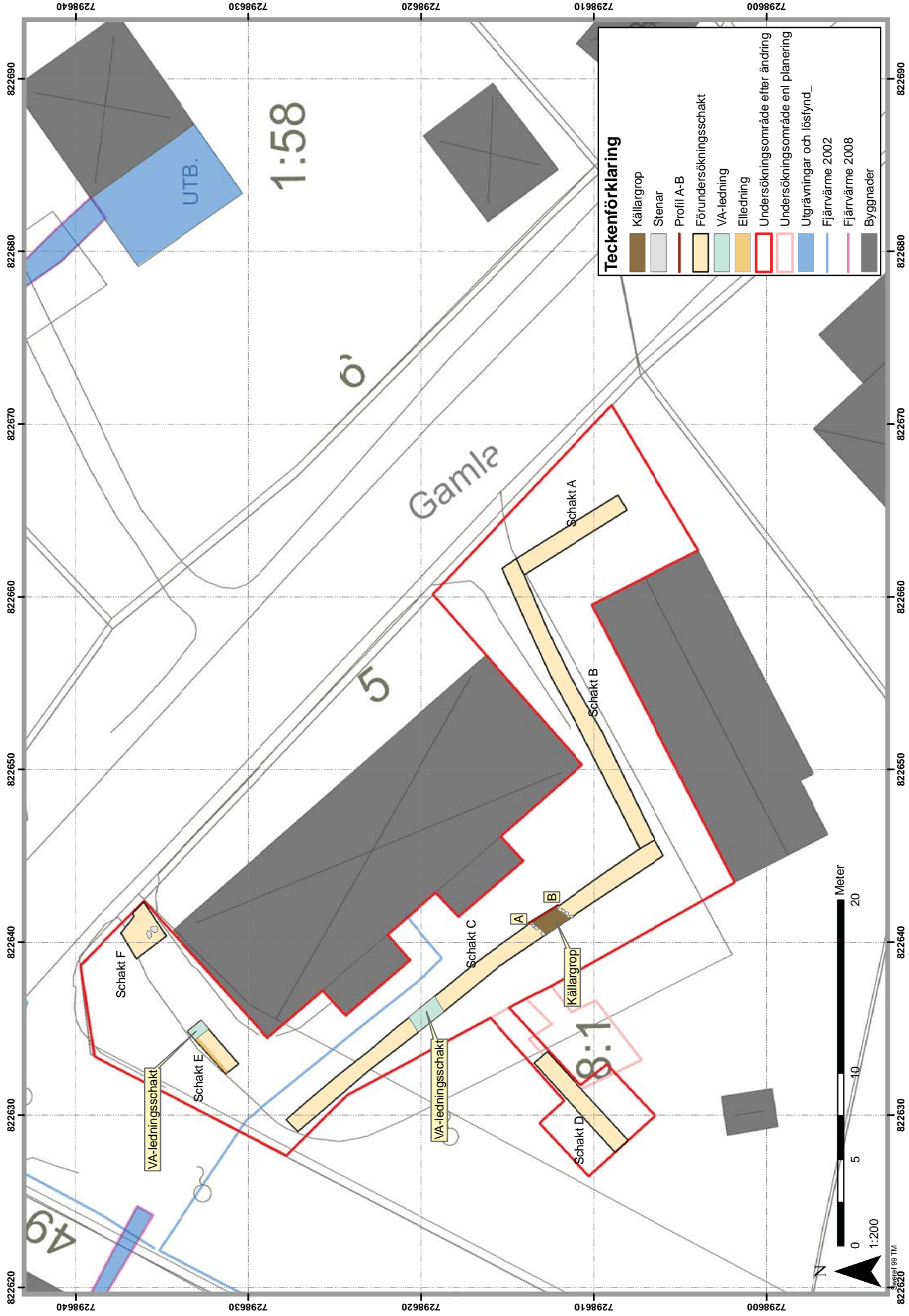
Undersökningsområdet i Raä 330

Förundersökningschakt och tidigare undersökningar

Förundersökningsschakt inom undersökningsområdet

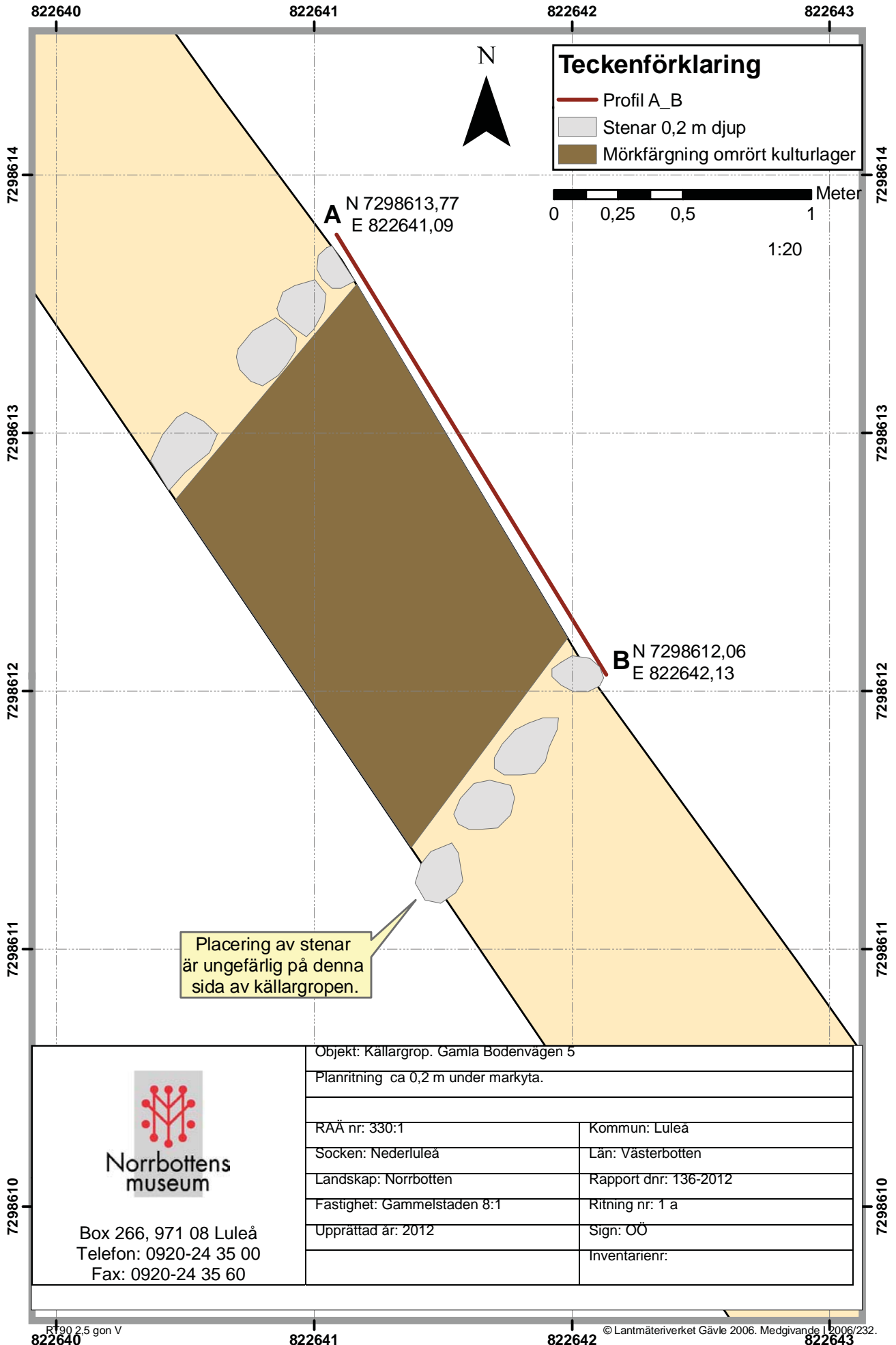

Ritningsförteckning

Nr	Typ	Objekt	Område	Sign	Renritad	Bilagenr
1a	Plan, Översikt (Väster)	FU-schakt	Gamla Bodenvägen 5, (västra delen av tomten)	OÖ	Schakten är överförda till digital planritning	3
1b	Plan, Översikt (Öster)	FU-schakt	Gamla Bodenvägen 5, (östra delen av tomten)	OÖ	Schakten är överförda till digital planritning	3
2	Plan	Källargrop, 0,2 m under markyta	Gamla Bodenvägen, schakt C	OÖ	Schakten är överförda till digital planritning	4:1
3	Plan	Källargrop, 1,0 m under markyta	Gamla Bodenvägen, schakt C	OÖ	Schakten är överförda till digital planritning	4:2
4	Profil	Källargrop	Gamla Bodenvägen, schakt C	OÖ	Schakten är överförda till digital planritning	4:3

Ritningarna är inte renritade för hand. Schaktens utbredning har dock digitaliserats med ritningarna som grund och lagts in i den digitala kartan över Gammelstad. Även ritningarna över källargropen har digitaliserats.

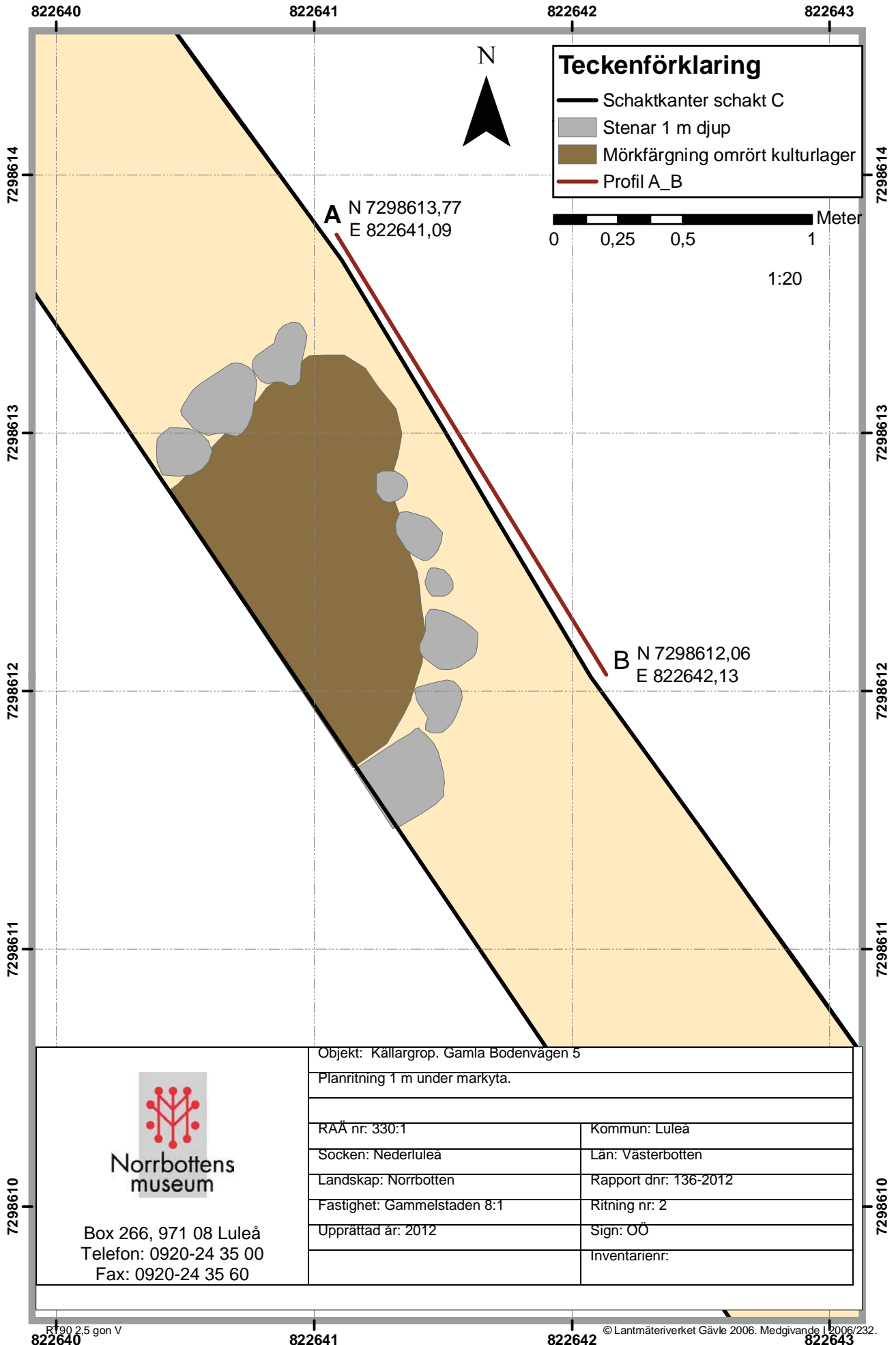
Planritning: Källargrop 0,2 m under markyta

 <p>Norrbottens museum</p> <p>Box 266, 971 08 Luleå Telefon: 0920-24 35 00 Fax: 0920-24 35 60</p>	Objekt: Källargrop. Gamla Bodenvägen 5	
	Planritning ca 0,2 m under markyta.	
	RAÄ nr: 330:1	Kommun: Luleå
	Socken: Nederluleå	Län: Västerbotten
	Landskap: Norrbotten	Rapport dnr: 136-2012
	Fastighet: Gammelstaden 8:1	Ritning nr: 1 a
	Upprättad år: 2012	Sign: OÖ
		Inventariernr:

Planritning: Källargrop 1 m under markyta

 Norrbottens museum Box 266, 971 08 Luleå Telefon: 0920-24 35 00 Fax: 0920-24 35 60	Objekt: Källargrop. Gamla Bodenvägen 5	
	Planritning 1 m under markyta.	
	RAÄ nr: 330:1	Kommun: Luleå
	Socken: Nederluleå	Län: Västerbotten
	Landskap: Norrbotten	Rapport dnr: 136-2012
	Fastighet: Gammelstaden 8:1	Ritning nr: 2
	Upprättad år: 2012	Sign: OÖ
		Inventariennr:

Profilsektionsritning: Källargrop

Teckenförklaring

	Stenar
	Grus
	Sand / bärlager
	Omrörda kulturlager fyllnadsmassor 1 brungrå
	Omrörda kulturlager fyllnadsmassor 2 brungrå
	Sand / lera, gråbrun
	Trä, sot/kol-lins, gråsvart
	Sand, mörkgrå
	Orörd ljusgrå lera
	Orörd orangegul sand

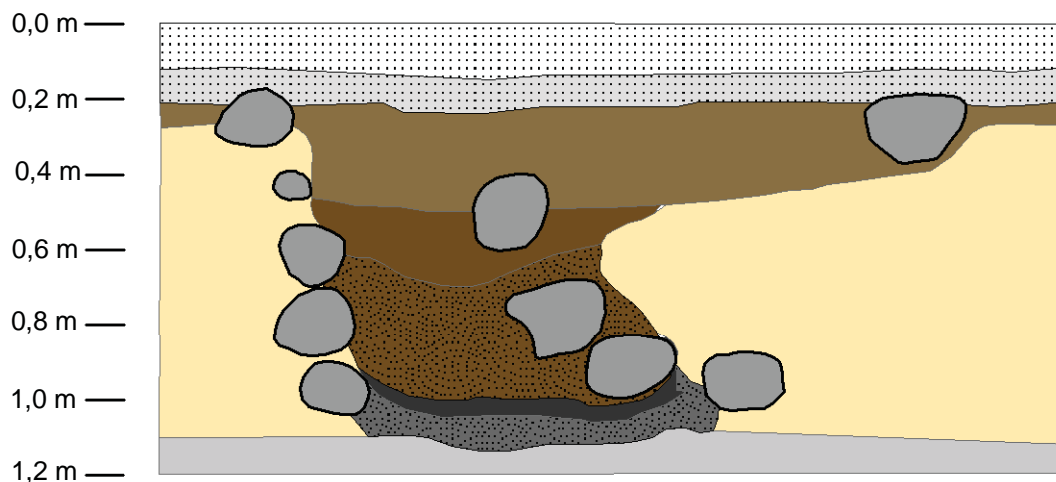
0 0,25 0,5 1 1:20
Meter

A

N 7298613,77
E 822641,09

B

N 7298612,06
E 822642,13

Marknivån 0,0 m
motsvarar ca 11,1 m ö h

Box 266, 971 08 Luleå
Telefon: 0920-24 35 00
Fax: 0920-24 35 60

Objekt: Källargrop. Gamla Bodenvägen 5

Profilsektionsritning.

RAÄ nr: 330:1

Kommun: Lulea

Socken: Nederluleå

Län: Västerbotten

Landskap: Norrbotten

Rapport dnr: 136-2012

Fastighet: Gammelstaden 8:1

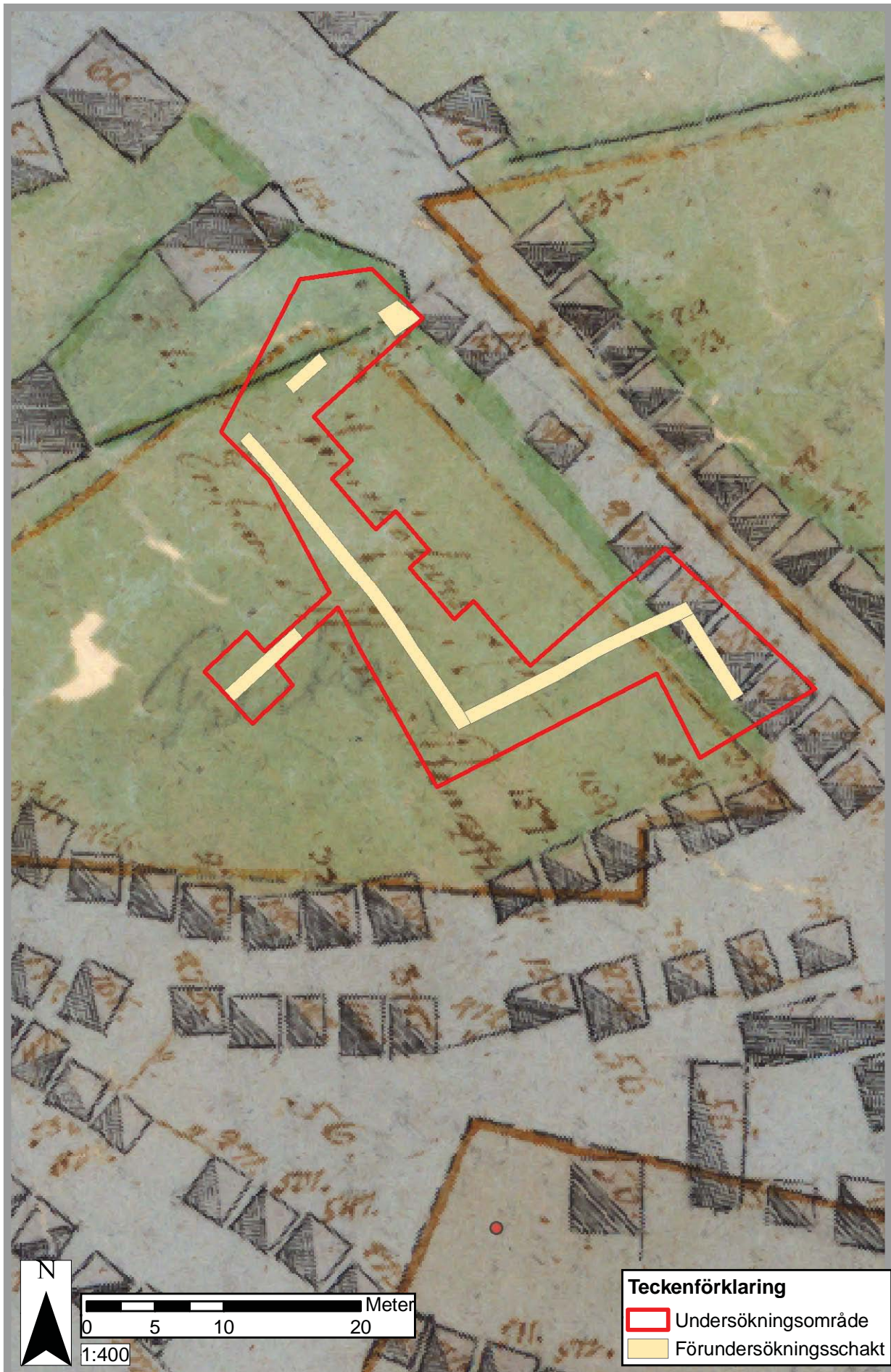
Ritning nr: 3

Upprättad år: 2012

Sign: OÖ

Inventariernr:

1817 års karta och byggnader (Bergner)

Fotolista: Gamla Bodenvägen 5

Fotografer: Åsa Lindgren (ÅL), Olof Östlund (OÖ)

Fet markering av text i listan anger vilka bilder som är med i förundersökningsrapporten.

Acc nr	Motiv	Taget mot	Fotograf
2012:86:01	Schakt som redan grävts innan arkeologerna kommit till platsen. Fotografiet visar utrymmet mellan bostadshus och garage.	SV	ÅL
2012:86:02	Garagednfart innan schakt A påbörjats. På bilden är Olof Östlund samt två personer ur entreprenörens personal som ska hjälpa till vid grävandet.	S	ÅL
2012:86:03	Garagednfart innan schakt A påbörjats.	SSÖ	ÅL
2012:86:04	Gårdstomten inne på Gamla Bodenvägen 5. Redan delvis grävd innan arkeologerna kommit till platsen.	NV	ÅL
2012:86:05	Plats för planerad altan.	SSÖ	ÅL
2012:86:06	Gårdstomt mot uthuslänga/garage.	ÖNÖ	ÅL
2012:86:07	Gårdstomt mot Kantorsvägen.	VSV	ÅL
2012:86:08	Infart på NV-sidan av bostadshuset. Fotografiet mot Gamla Bodenvägen.	NÖ	ÅL
2012:86:09	Infart på NV-sidan av huset och elskåp.	NNÖ	ÅL
2012:86:10	Schakt A. Sektion av profil taget 1,2 m NV från den SÖ schaktänden. Fotograferat från garaget mot den NÖ schaktkanten.	NÖ	ÅL
2012:86:11	Schakt A. Sektion av profil taget 1,2 m NV från den SÖ schaktänden. Fotograferat från garaget mot den NÖ schaktkanten, med måttstock för att visa djupet.	NÖ	ÅL
2012:86:12	Grävningen av Schakt B har påbörjats. Schakt A och NÖ-änden av schakt B där det ansluter till Schakt A.	NV	ÅL
2012:86:13	Profilsektion NÖ-änden av Schakt B med måttstock.	NÖ	ÅL
2012:86:14	Källargrop, igenfylld med blandade jordmassor. Den mörkare jorden visar var gropen är-	NV	OÖ
2012:86:15	Källargrop, igenfylld med blandade jordmassor. Profilsektionen visar den homogena fyllnadsmaterialet med blandade jordmassor som sträcker sig från gruset i grusgången och nedåt.	NO	OÖ
2012:86:16	Arbetsbild: Åsa Lindgren handgräver för att hitta den andra kanten på källargropen.	NO	OÖ
2012:86:17	Källargrop under grävning. Åsa Lindgren tar bort fyllnadsmassorna i hopp om att hitta någonting i botten som kan ge ledtrådar till vad det är som vi hittat och hur gammalt/ungt det är.	NO	OÖ
2012:86:18	Schakt C, mot uthuslänga/garage. Åsa Lindgren står vid platsen för källargropen. Det ljusgrå i schaktet hitom källargropen är fyllnadsmassorna för en VA-ledning.	SO	OÖ
2012:86:19	Schakt C, från uthuslängan, mot Kantorsvägen.	NV	OÖ
2012:86:20	Schakt B, från schakt C mot Schakt A och garageinfarten vid Gamla Bodenvägen.	ONO	OÖ
2012:86:21	Schakt D. Platsen för altanen.	SV	OÖ
2012:86:22	Schakt D. Platsen för altanen, fotograferad mot bostadshuset.	NO	OÖ
2012:86:23	Schakt E vid den NV husgaveln på bostadshuset.	NO	OÖ
2012:86:24	Schakt F på den infart som går från gamla Bodenvägen in på gården, vid den NV husgaveln på bostadshuset. Två syllstenar som inte ligger i orört läge, d.v.s. inte i en orörd husgrund. Här finns ingen husgrund kvar.	NO	OÖ
2012:86:25	Schakt F på den infart som går från gamla Bodenvägen in på gården, vid den NV husgaveln på bostadshuset. Två syllstenar som inte ligger i orört läge, d.v.s. inte i en orörd husgrund.	SV	OÖ
2012:86:26	Vid botten av källargrop tar orörd mark vid: Ljusgrå lera. Måttstock vid den NO profilkanten.	Lodfoto (NO)	ÅL
2012:86:27	Källargrop. Profilsektion, NO-profil.	NO	ÅL
2012:86:28	Källargrop. Profilsektion. SV-profil.	SV	ÅL

Schaktbeskrivningar

Gamla Bodenvägen 5

Schakt A (bilaga 3)

Schaktets längd: 7 m (med start i den sydöstra änden)

Schaktets bredd: 1,0 m

Schaktets djup: 0,50 – 0,65 m

Lagerföljd: **0 – 4 m in i schaktet**

0,0 – 0,10: Grus, rödrosa, nyligen påfört

0,10 – 0,3 m: Bärlager, grått grus.

0,30 – 0,35 Sättsand, beige.

0,35 – 0,35-0,50 m: Omrört kulturlager, brunt och något fett. (obrända ben, bitar av tegel, träbitar, slagg). Sandiga stråk finns i lagret. Lagret är gradvis minskande i tjocklek mot norr.

0,5 m – djupare: Orörd sand, orangegul.

4 – 7 m in i schaktet

0,0 – 0,05: Grus, rödrosa, nyligen påfört

0,05 – 0,25-0,30 m: Bärlager, grus

0,25-0,30 – 0,30-0,35 m: Sandlager, brunt (tegel)

0,30-0,35 – 0,40-0,50 Lera, grå kompakt.

0,40-0,50 – 0,60 Omrört kulturlager, brunt (tegel)

0,6 m – djupare: Orörd sand, orangegul.

Beskrivning: Det omrörda kulturlagret (brun jord) har inslag av tegel och obrända ben. Det minskar i tjocklek i schaktets norra del.

Datering: Omrört kulturlager: 1800-1900-tal (Bedömning utifrån fynd).

Schakt B (Bilaga 3)

Schaktets längd: 18 m (med start i den nordöstra änden)

Schaktets bredd: 1,0 m

Schaktets djup: 0,2 – 0,6 m

Lagerföljd: **0 – 3,2 m in i schaktet**

0,0 – 0,05: Grus, rödrosa, nyligen påfört

0,05 – 0,25-0,30 m: Bärlager, grus

0,25-0,30 – 0,30-0,35 m: Sandlager, brunt (tegel)

0,30-0,35 – 0,40-0,50 Lera, grå kompakt.

0,40-0,50 – 0,60 Omrört kulturlager, brunt (tegel)

0,6 m – djupare: Orörd sand, orangegul

3,2 – 3,5 m in i schaktet

0,0 – 0,6 m: Ledningskulvert

3,5 – 8 m in i schaktet

Ca 0,0 – 0,2 Inga jordmassor. (Två till tre decimeter av marken redan bortschaktat att döma av omkringliggande mark).

Ca 0,2 – 0,35 m: Bärlager, rosarött grus, nyligen påfört med markduk under.

Ca 0,35 – 0,45 m: Fyllnadsmassor, brunt grusigt.

Ca 0,45 – 0,50 m: Grå sand

Ca 0,50 – 0,55 m Ljusbrun sand

Ca 0,55 m – djupare: Orörd sand, orangegul

8 – 12 m in i schaktet

Ca 0,0 – 0,2 Inga jordmassor. (Två till tre decimeter av marken redan bortschaktat att döma av omkringliggande mark).

Ca 0,2 – 0,25 m: En lins med matjord mellan recent bärlager och underliggande orörd mark..

Ca 0,25 m – djupare: Orörd sand, orangegul

12 – 18 m in i schaktet

Ca 0,0 – 0,2 Inga jordmassor. (Två till tre decimeter av marken redan bortschaktat att döma av omkringliggande mark).

Ca 0,2-0,3 m – djupare: Orörd sand, orangegul

Beskrivning: Mellan bostadshuset och garaget/förrådet var det redan urgrävt innan arkeologerna anlände. Det återstod inte mycket av det omrörda kulturlagret som man kunde se i schakt A.

Datering: -

Schakt C (Bilaga 3)

Schaktets längd: 26,5 m (med start i den sydöstra änden)

Schaktets bredd: 1,0 m

Schaktets djup: 0,3 m (1,2 m vid källargrop)

Lagerföljd:

0 – 6,5 m in i schaktet:

0 – 0,05 m: Grus, ljusgrå

0,05 – 0,10 m: Fyllnadsmassor, mörkgrå.

0,10 – 0,2 m: Omrörda kulturlager, brun (tegel).

0,2 m – djupare: Orörd sand, orangegul.

6,5 – 8,5 m in i schaktet:

0 – 0,10 m: Grus, ljusgrå

0,10 – 0,20 m: Sand/bärlager

0,20 – 0,50 m: Nedgrävning, fyllnadsmassor skikt 1. Brungrå (tegel, brända ben, obrända ben, del av kritpipa). Sten (0,1-0,4 m stora) i ytterkanten av nedgrävning och i nedgrävningens fyllning. Fyllningen i skikt 1 är omrörda kulturlager.

0,50 – 0,70 m: Nedgrävning, fyllnadsmassor skikt 1. Brungrå (tegel, brända ben, obrända ben). Sten (0,1-0,4 m stora) i ytterkanten av nedgrävning och i nedgrävningens fyllning. Fyllningen i skikt 2 är omrörda kulturlager.

0,70 – 1,00 m: Nedgrävning fylld med sand / lera, gråbrun.

1,00 – 1,05 m: Trä, sot/kol-lins i botten av nedgrävning, gråsvart.

1,05 – 1,15 m: Sand i botten av nedgrävning. Mörkgrå.

1,15 m – djupare: Orörd mark, ljusgrå lera

8,5 – 15,6 m in i schaktet:

0 – 0,05 m: Grus, ljusgrå

0,05 – 0,10 m: Fyllnadsmassor, mörkgrå.

0,10 – 0,2 m: Omrörda kulturlager, bruna (tegel).

0,2 m – djupare: Orörd sand, orangegul.

15,6 – 17,5 m in i schaktet:

0 – 0,3 m: Under grus och bärlager är ljusgrå fyllnadsmassor för VA-ledning

17,5 – 20,4 m in i schaktet:

0 – 0,05 m: Grus, ljusgrå

0,05 – 0,10 m: Fyllnadsmassor, mörkgrå.

0,10 – 0,2 m: Omrörda kulturlager, brun (tegel, porslin, skaft från kritpipa).

0,2 m – djupare: Orörd sand, orangegul, med inblandning av naturlig moränensten.

20,4 – 26,5 m in i schaktet:

0 – 0,05 m: Grus, ljusgrå

0,05 – 0,15 m: Fyllnadsmassor, mörkgrå.

0,15 – 0,25 m: Omrörda kulturlager, bruna (tegel, porslin, skaft från kritpipa).

0,25 m – djupare: Orörd sand, orangegul, med inblandning av naturlig moränsten.

- Beskrivning:** Resterna av en källargrop påträffades 6,5 – 8,5 m in i schaktet. Den sträckte sig alltså 2 m i schaktets längd och i ytan hela schaktets bredd. Längre ned smalnar källargropen dock av och blir mindre i storlek. Har delvis rasat in innan den fylldes igen. I källargropen påträffades en del av en kritpipa (del av huvud) dock inte säkert exakt var den kom, eftersom den rasade ned från profilen vid justering av denna. Kritpipehuvudet kan komma ifrån Omrörda kulturlager ”skikt 1” eller ”skikt 2”. Båda dessa omrörda kulturlager är dock fyllnadsmassor som använts för att fylla igen källargropen. Kritpipehuvudet och en skärva av rödgerskeramiken från källargropens fyllning tillvaratogs. Ett prov togs också av träresterna för eventuell ¹⁴C-datering i fall en sådan skulle anses nödvändig i framtiden.
- Datering:** Troligtvis hör källargropen samman med kyrkstugor synliga på 1817 års karta. Sent 1700-tal / tidigt 1800-tal. Efter avslutat bruk fylldes den igen med fyllnadsmassor innehållande del av kritpipa. ¹⁴C-datering är inte nödvändig. Kartunderlag och innehåll i fyllnadsmassor ger tillräcklig information.

Schakt D (bilaga 3)

Schaktets längd: 7 m (med start i den nordöstra änden)

Schaktets bredd: 1,0 m

Schaktets djup: 0,4 m

Lagerföljd: 0 – 7 m in i schaktet

0,0 – 0,05: Gräs och gräsrötter

0,05 – 0,35 m: Matjord

0,35 m – djupare: Orörd sand, orangegul, med inslag av naturlig moränsten.

Beskrivning: I detta schakt fanns enbart matjord innan orörd mark tog vid..**Datering:** -**Schakt E (bilaga 3)**

Schaktets längd: 3,3 m (med start i den sydöstra änden)

Schaktets bredd: 1,0 m

Schaktets djup: 0,25 m

Lagerföljd: Hela schaktet bortsett från den nordöstra änden.

0,0 – 0,05: Grus, ljusgrå

0,05 – 0,15 m: Fyllnadsmassor, mörkgrå.

0,15-0,20 m: Omrörda kulturlager, bruna

0,20 m – djupare: Orörd sand, orangegul, med inslag av naturlig moränsten.

Beskrivning: I nordvästra kanten (schaktets långsida) är en nedgrävning för elledning eller teleledning, den nedgrävningen sträcker sig 2 dm in i schaktet. I den nordöstra änden av schaktet (de sista 0,5 m) är också en nedgrävning för brunn eller VA-ledning. Inga fynd i det omrörda kulturlagret.**Datering:** -**Schakt F (bilaga 3)**

Schaktets längd: 2,2 m (med start i den sydöstra änden)

Schaktets bredd: 2,0 m

- Schaktets djup: 0,25 m
- Lagerföljd: **Hela schaktet**
0,0 – 0,05: Grus, ljusgrå
0,05 – 0,10 m: Fyllnadsmassor, mörkgrå.
0,10-0,20 m: Omrörda kulturlager, bruna. Två stenar har blivit övertäckta av de omrörda kulturlagren, men inga orörda kulturlager finns kvar. I de omrörda lagren fanns bland annat en tub av metall (av typen skruva av en kork och pressa ut innehållet).
0,20 m – djupare: Orörd sand, orangegul, med inslag av naturlig moränsten.
- Beskrivning: Stenarna är troligen rester av en syllstensrad, men de ligger ensamma och inga andra rester finns kvar av eventuell syllstensrad. Det går inte heller att se någon utsida eller insida på en eventuell byggnad. Allt som finns är det omrörda kulturlagret, och det ligger som ett omkringschaktat planeringslager över hela ytan. I det omrörda lagret är fynd från 1900-talet.
- Datering: 1900-tal. Bedömning utifrån fynd. Stenarna kan ha sitt ursprung i en kyrkstuga som syns på kartan från 1817, men vars grund troligen förstörts i samband med vägbreddning av Gamla Bodenvägen och/eller vid uppförandet av bostadshuset på tomten.

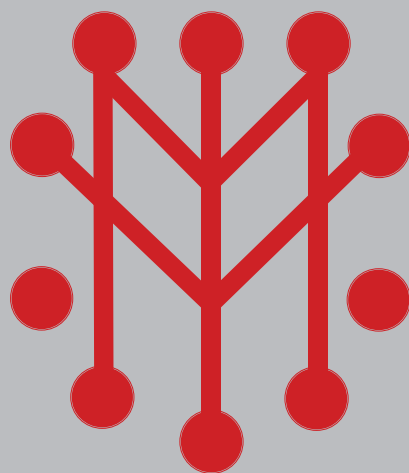
Fyndlista och provlista

Fyndlista

Fynd nr	Lämning	Sakord	Material	Antal fragment	Vikt, gram	Övrigt
1	Källargrop	Kritpipa	Piplera, bränd	1	3,92	Del av huvud, suddig och nött stämpel
2	Källargrop	Keramik	Bränd lera	1	53,27	Del av botten av fat. Rödgoods (BII:4)

Provlista

Prov nr	Lämning	Sakord	Material	Antal fragment	Vikt, gram	Övrigt
1	Källargrop	Trärest av golv	Trä, förmultnat	-	4,99	Avsett för ¹⁴ C-datering.

Norrbottnens museum
Box 266, Storgatan 2, 971 08 Luleå
Telefon 0920-24 35 02
Fax 0920-24 35 60
norrbottnens.museum@nll.se
www.norrbottnensmuseum.se

NORRBOTTENS
LÄNS LANDSTING